

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Palviainen, Åsa

Title: Fräsande huvuden och passionerade eldar: Självporträtt gjorda av svenskstudenter

Year: 2011

Version:

Please cite the original version:

Palviainen, Å. (2011). Fräsande huvuden och passionerade eldar: Självporträtt gjorda av svenskstudenter. In S. Niemi, & P. Söderholm (Eds.), *Svenskan i Finland 12* (pp. 205-214). Joensuu universitet. Publications of the University of Eastern Finland. Reports and Studies in Educations, Humanities, and Theology., 2.

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

Fräsande huvuden och passionerade eldar: Självporträtt gjorda av svenskstudenter

Åsa Palviainen

Jyväskylän universitet

1 Inledning

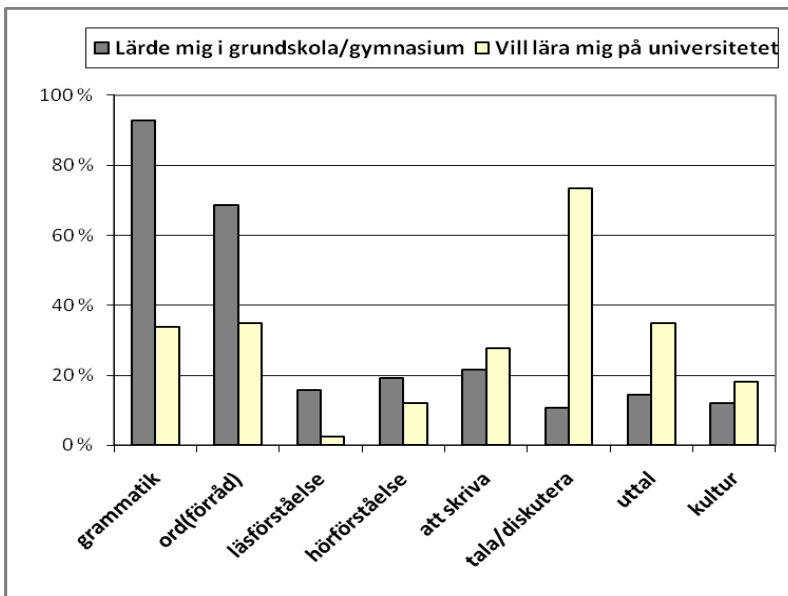
Studenter som läser svenska som bi- eller huvudämne vid universitetet med sikte på att bli lärare har själva rikligt med erfarenheter av att vara inlärare. Med detta följer att man har individuella uppfattningar vad gäller språkinläring och språkundervisning (se t.ex. Kalaja & Barcelos 2003). Huhtala (2008) fångade dessa uppfattningar hos en grupp direktvalda svensklärostudenter genom narrativa analyser av studenternas egna skrivna berättelser. Hon kunde bland annat urskilja att studenterna hade olika upplevelser av universitetsstudierna, olika inställning till svenska språket samt synen på lärarens roll. Kalaja, Alanen, Palviainen och Dufva (u.u.) använde å sin sida enkäter med öppen svarsrymd där svensk- och engelskstuderande skriftligen fick besvara frågor rörande deras erfarenheter och uppfattningar av språkinläring och språkundervisning i och utanför skolan (se vidare nedan). I båda dessa studier analyserades således studenters verbala (skriftliga) framställningar. I denna artikel kommer jag istället att analysera ett slags *visuella berättelser* (Kalaja, Alanen och Dufva 2008: 189), nämligen elva självporträtt utförda av studenter som läser svenska på sitt första år på universitetet.

2 Upplevelser och uppfattningar hos engelsk- och svenskstudenter

I det longitudinella projektet *Från novis till expert* vid Jyväskylän universitet har man sedan 2005 följt studenter som studerar engelska som främmande språk (se t.ex. Kalaja m.fl. 2008; Dufva, Alanen och Kalaja 2007). Syftet är att undersöka hur uppfattningar om språkinläring och -undervisning utvecklas under utbildningens gång. Studenterna fick under sitt första år svara på en enkät med frågor om vad de ansåg att de (inte) hade lärt sig i

grundskolan och gymnasiet, vad de lärt sig utanför skolan, med vilka metoder de lärt sig bäst/mindre bra i skolan respektive utanför skolan samt vad de skulle vilja lära sig under sina universitetsår.

Några år senare, 2009, samlades samma typ av data in från 83 studenter som studerade svenska på sitt första år. Svaren svenskstudenterna gav i enkäten gav en mycket homogen bild. Kort sagt tyckte de att de främst fick lära sig grammatik och ord i skolan medan de *inte* fick lära sig att tala, diskutera och uttala rätt. På universitetet önskade de därför förbättra sina muntliga färdigheter, inklusive att uttala korrekt, och de ville också fördjupa sina grammatikkunskaper och utöka ordförrådet. Även om det är vanskligt att kvantifiera, då frågorna var öppna, ger ändå andelen omnämningen av de olika kunskaps- och färdighetsområdena en fingervisning om hur studenterna upplevt skolan, vad som har värderats där samt vad de förväntade sig av universitetsstudierna (se figur 1).

Figur 1: Andelen studenter (N=83) som angivit ett visst färdighets- eller kunskapsområde som svar på frågorna *Vad anser du att du har lärt dig i skolan (i grundskolan och på gymnasiet)?* respektive *Du har just inlett dina svenskstudier på universitetet. Vad skulle du vilja lära dig?*

Dessa upplevelser och uppfattningar gällande skola och universitet delades i hög grad av engelskstudenterna (Kalaja m.fl. u.u.). Däremot fanns skillnader i svar vad gällde vad de lärt sig utanför skolan: Svenskstudenterna svarade i högre grad att de inte lärt sig något alls, eller mycket lite, utanför skolan. Man hänvisade ofta till att man inte behövt prata svenska utanför skolan. Såväl engelskstudenter som svenskstudenter meddelade att de förbättrat tal- och läsförståelse genom att lyssna på radio, eventuellt läst böcker samt sett på TV/film, men medan engelskstudenter aktivt använt engelska tillsammans med andra och utökat ordförrådet, var det alltså mycket sällsynt att svenskstudenter talat svenska utanför klassrummet.

3 Visuella berättelser

Engelsk- och svenskstudenterna som deltog i enkätstudien fick också i uppgift att rita ett självporträtt med rubriken *Jag när jag lär mig engelska/svenska*. Att använda teckningar som bas för analys är förhållandevis ovanligt inom L2-forskningen. Det som gör denna metod intressant är ändå att verbala och visuella media erbjuder olika möjligheter och begränsningar vad gäller det man framställer och hur man gör det (Kress & van Leeuwen 1996). Kalaja m.fl. (2008) fann i sin analys av de ovan nämnda engelskstudenternas porträtt (N=110) att inläraren i de flesta fall (69 %) var skildrad ensam i bilden och att han/hon oftast befann sig i en mottagande roll: läsandets, tittandes eller lyssnandes. Vidare spelade böcker en stor roll då sådana fanns avbildade i 65 % av teckningarna. Övriga media (som TV och radio) förekom i drygt hälften (53 %) av självporträtten. Däremot fanns inte ett enda exempel på en avbildad lärare i självporträtten, medan de omnämns i de verbala svaren i enkäten. Detta visar på att verbala och visuella berättelser kan, men inte nödvändigtvis behöver, förmedla samma budskap (Kalaja m.fl. 2008: 188). Sammantaget ger analysen av engelskstudenternas självporträtt en bild av inläring som ett ganska ensamt företag som sker ”hemma på kammaren” tillsammans med en bok eller två.

Förmedlar då inlärare av svenska samma bild? Det ingick som frivillig del för svenskstudenterna som deltog i enkätstudien att göra självporträttsuppgiften. Elva studenter, samtliga kvinnor, valde att genomföra den. Instruktionen var: *Rita en bild av dig själv där*

du lär dig svenska och på omstående sida uppmanades studenten att med ett par meningar förklara sin teckning. Även om färgkritor fanns att tillgå valde alla att använda blyerts- eller kulspetspenna.

I analogi med Kalaja m.fl. (2008) undersöks vilka *inlärningsverktyg* (andra människor, böcker, övriga media) som förekommer i bilderna. Dessutom analyseras vilka *känslor som uttrycks* i bilderna. Dessa kan vara riktade mot själva språket (svenska) eller mot språkinlärningsprocessen i sig. Bilderna analyseras som självständiga berättelser, men även verbala förekomster (ord som ingår i en bild och studenternas egna bildbeskrivningar) inkluderas i analysen.

4 Med vilka medel lär man sig?

Precis som var fallet med engelskstudenterna tenderar svenskstudenterna att återge sig själva som ensamma i bilderna. Vidare förekommer böcker i åtminstone hälften av självporträtten. I bilderna 1a och 1b nedan spelar dessa en central roll. I den första bilden representeras svenska av en grammatik- och en ordbok och inläraren skildras som någon som försöker återskapa kunskap från minnet (i bildens tankebobbla uttrycks *Hur var det nu igen??*). Det finns ingen beskrivningstext till denna bild men i ett av enkätsvaren konstaterar samma student att ”färdigheterna i svenska är lite rostiga eftersom det var så länge sen jag gick på gymnasiet”. I bild 1b förekommer en ordbok och beskrivningstexten antyder att de papper och böcker som ligger utspridda på (det förmodade) golvet har att göra med grammatik.

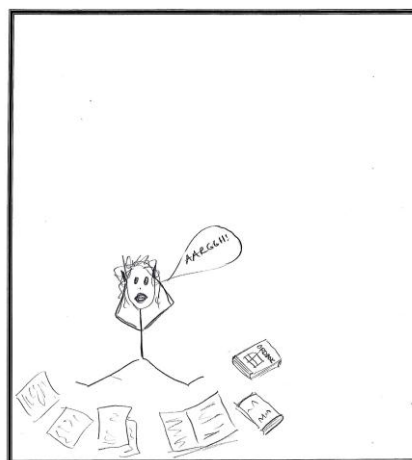
OMA KUVANI

Minä ruotsin kieltä oppimassa

Bild 1a. Utan beskrivningstext. Bilden visar inläraren med en tankebubble där det står ”miten se olikaan??” (ung. hur var det nu igen??). De två böckerna är en svensk grammatik samt en svensk-finsk-svensk ordbok.

OMA KUVANI

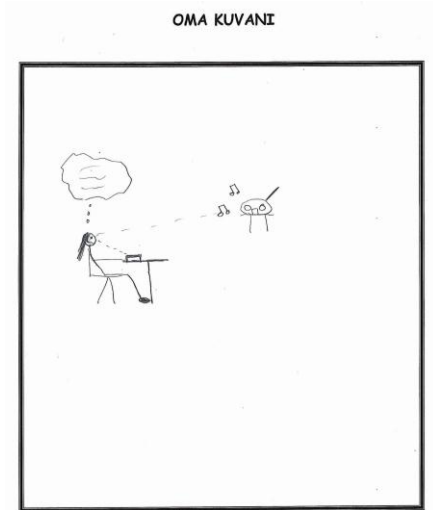

Minä ruotsin kieltä oppimassa

Bild 1b. ”Jag när jag djupt plågad gör grammatikuppgifter”

I övriga fall där böcker skildras anges inte explicit att det handlar om ord- eller grammatikböcker (se dock bild 3b nedan).

I bilderna 2a och 2b ligger fokus på själva läsaktiviteten som inlärningsmetod och böckerna fungerar som hjälpmedel i inlärningsprocessen. Båda studenterna påpekar i sin bildbeskrivning att inläringen sker bäst vid läsning. Inläraren i bild 2a kombinerar helst läsningen med att lyssna, medan inläraren i 2b också vill göra uppgifter. I det senare fallet syns en penna vilket antyder att uppgifterna görs skriftligen. Även om det inte uttryckligen sägs, är böckerna i båda bilderna av typen skolläromedel. Intrycket av skolmiljö förstärks av att de båda sitter på en stol vid en bänk eller ett bord.

Minä ruotsin kieltä oppimassa

Bild 2a. ”Jag ser mig själv som att jag kanske på gymnasievis typiskt sätt, bäst lär mig genom att lyssna på en inspelad text samtidigt som jag läser den.”

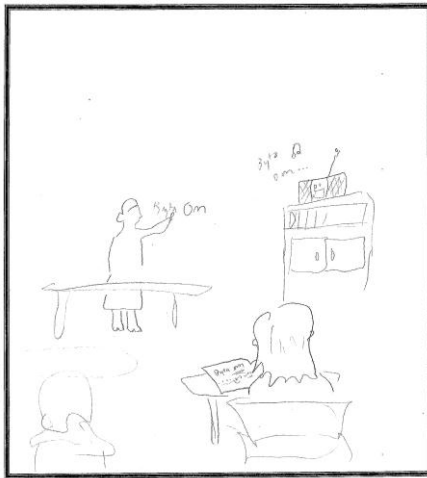
Minä ruotsin kieltä oppimassa

Bild 2b. ”Jag lär mig bäst genom att läsa och göra uppgifter.”

Skolmiljön framträder mycket tydligt i bild 3a. Även i denna bild skildras inläraren som läsare av tryckt material (ev. en bok). Såväl bild som beskrivningstext (*Skolmiljö. Lyssnande, tittande, instruktion.*) här illustrerar tydligt vad Kalaja m.fl. (2008) ovan lyfte fram som typiskt för engelskstudenternas självporträtt, dvs. att man ser sig framförallt som *mottagare* av språk.

Intressant är också att en lärare återges i bild 3a (jfr. diskussionen ovan att lärare inte förekom i engelskstudenternas bilder). Samtidigt kan man konstatera att läraren är skildrad så att hon står vänd mot tavlan – och med ryggen vänd mot klassen – vilket minskar känslan av ömsesidig interaktion. Inläraren själv tar upp större delen av bilden nertill och hennes fokus är helt riktat mot läraren. Detta gäller också den klass- eller kurskamrat som skymtar i bildens ena hörn. Det faktum att kamraten är förhållandevis oskarp (i originalteckningen är konturerna skapade med mycket tunna blyertsstreck) förstärker känslan av att denna bara är en biperson. Med andra ord skildras inlärningen här som något som sker först och främst mellan en lärare och den enskilde eleven/studenten, snarare än mellan klass- eller kurskamrater.

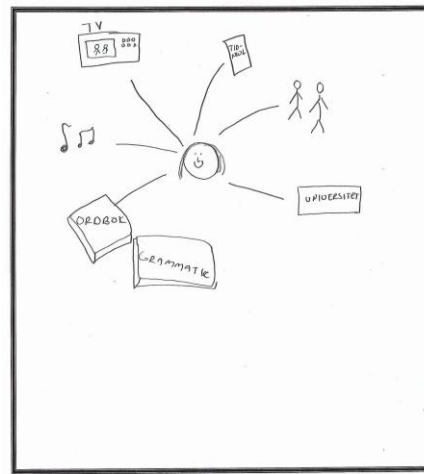
OMA KUVANI

Minä ruotsin kieltä oppimassa

Bild 3a. ”Skolmiljö. Lyssnande, tittande, instruktion.”

OMA KUVANI

Minä ruotsin kieltä oppimassa

Bild 3b. ”Jag använder olika sätt när jag lär mig: universitetet, andra människor, musik, tv, radio etc.”

Bilderna 3a och 3b är de enda av de elva självporträtten där en annan individ än inläraren själv finns med. I bild 3b, där inläraren själv är placerad i centrum, förekommer olika inlärningsverktyg där andra människor (representerade av två streckgubbar) är ett bland andra. Studenten påpekar just i anslutning till sin bild att hon använder sig av olika resurser vid inläringen.

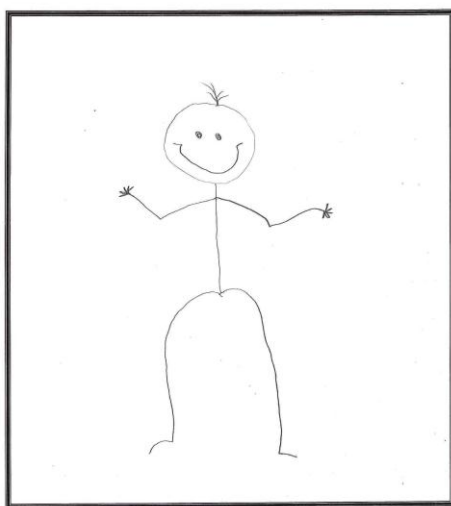
Gemensamt för bilderna 2a, 3a och 3b är att andra media än böcker förekommer. I de två förra bilderna syns en bandspelare och i 3b dessutom en TV-apparat. Noterna som syns i bilden kan också representera musik. Värt att notera är att datoranvändning inte antyds i någon av bilderna, trots att datainsamlingen skedde så sent som 2009.

Sammanfattningsvis kan sägas att den bild av inlärare och inläring som analysen av engelskstudenternas självporträtt gav i Kalaja m.fl. (2008), går igen i självporträtten som svenskstudenterna gjort. Detta vill säga att språkinläringen i mångt och mycket är ett ensamt företag, där man har god hjälp av böcker och att man lär sig genom att framförallt läsa men även genom att lyssna, iakttä och skriva. Däremot lyser självporträtt där man befinner sig i jämspelt interaktion med andra med sin frånvaro.

5 Känsloyttringar

I alla bilder utom en kan man se inlärarens ansikte framifrån eller i profil. I några av dessa avbildas inläraren med en mun där mungiporna pekar uppåt och förmedlar ett glatt eller åtminstone nöjt ansiktsuttryck (se t.ex. bilderna 1a, 2a, 2b och 3b ovan). I bilderna 4a och 4b, som framställer mycket glada inlärare, uttrycks också positiva känslor verbalt i bilden eller bildbeskrivningen.

OMA KUVANI

Minä ruotsin kieltä oppimassa

Bild 4a. ”Att studera svenska är roligt!”

OMA KUVANI

Minä ruotsin kieltä oppimassa

Bild 4b. ”Svenska är på nåt sätt härligt enkelt, men ändå utmanande. Jag har en outsläcklig törst efter kunskap.” I tankebubblan står det *Jag älskar dig min lilla svenska! Jag vill lära mig mer, mer och mer.*

I anslutning till självporträttet i 4a skrev studenten att det är *roligt* att studera svenska. I självporträttet i 4b förekommer en hjärtformad tankebubbla i vilken det står *Jag älskar dig min lilla svenska!*. I bildbeskrivningen framgår att studenten tycker att språket är *härligt enkelt* men ändå *utmanande*. Hon berättar i enkätdelen att hon i skolan föredrog engelska och franska framför svenska, men att hon under universitetsstudierna ändrat sin syn:

Svenska har alltid varit ganska lätt både i grundskolan och i gymnasiet så man lärde sig nåt om man bara var uppmärksam på lektionerna. Jag skulle ha lärt mig mer om jag känt passion för svenskan. I gymnasiet kände jag mer passion för engelska och franska – tvärtom jämfört med nu.

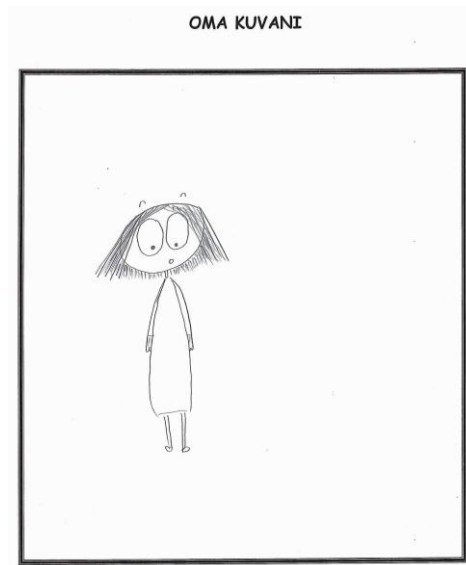
Ordet för passion som studenten använder i sitt ursprungliga svar på finska är *tulipalo*, vars direkta översättning är *brand* eller *eld(svåda)*. Hon beskriver att den passion (eller eld) hon i skolan kände för engelska och franska nu på universitetet istället gäller inläringen av svenska. Denna student har alltså numera en synnerligen positiv inställning till svenska.

Även bild 5a förmedlar en positiv känsla där studenten valt att framställa sig själv som ett mumintroll, vilket torde ge de flesta människor positiva konnotationer. Intrycket förstärks av att mumintrollet/inläraren i tankebobblan uttrycker *Jag tycker om svensk litteratur!* De positiva känslorna riktas alltså särskilt till den svenska litteraturen.

Minä ruotsin kieltä oppimassa

Bild 5a. Utan beskrivningstext.

Minä ruotsin kieltä oppimassa

Bild 5b. ”Jag när jag förundras över svenska språkets underligheter.”

Ansiktsuttrycket i självporträttet i 5b signalerar istället förvåning eller förundran vilket också förstärks genom studentens bildbeskrivning (fi. *Minä ihmettelemessä ruotsin kielen kummallisuuksia*). Föremålet för förvåningen är själva språkets egenheter.

Det förekommer också exempel på rent negativa känslor. Självporträttet i bild 1b visar en inlärare som sliter sitt hår och uttrycker ett frustrerat *AARGGH!*. I själva bildbeskrivningen framgår att inläraren är *djupt plågad*. I den elfte och sista bilden (6) finner vi inläraren sittandes instängd i en bubbla där det pyr eller ryker ur huvudet. Runtomkring inläraren i bubblan svävar tre boxar som representerar grammatik, kultur respektive ordförråd.

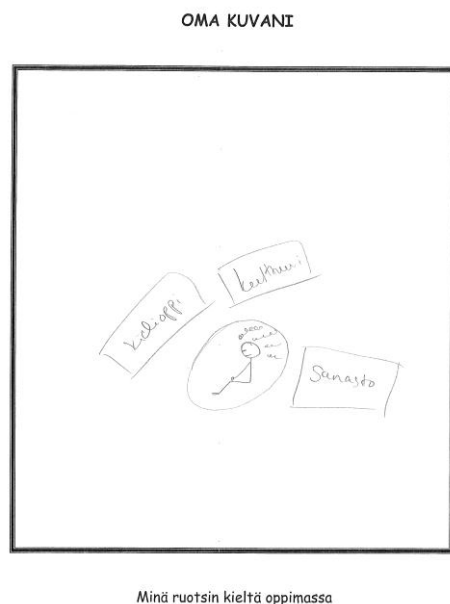

Bild 6. ”Jag känner mig mycket liten i svenska språkets krävande värld. Jag försöker stenhårt, men det är så svårt att mitt huvud nästan fräser”. I boxarna runt inläraren står det *grammatik*, *kultur* respektive *ord*.

Av bildbeskrivningen framgår att hon *känner sig liten* tycker svenska språket är *krävande* och att hon kämpar så hårt att huvudet nästan *fräser* (vilket illustreras med hjälp av rök i bilden). Till skillnad från inläraren som känner stark passion för språket (se 4b) och från inläraren som är förundrad inför detsamma (5b), känner sig inläraren här alltså mycket liten inför *den krävande svenskan*.

6 Avslutning

En individ har alltid en egen *röst*, dvs har alltid en möjlighet att välja *vad* man säger och *hur* man säger det (Dufva 2003: 133). I självportätten har vissa av studenterna valt att skildra hur de bäst lär sig (t.ex. bild 2a och 2b), andra har t.ex. fokuserat på att förmedla hur de känner inför svenska (t.ex. 4b och 5b) medan några dessutom valt att skildra känslolägen i kombination med använda inlärningsmetoder eller -resurser (t.ex. 1b och 2a).

Utifrån de visuella berättelser dessa elva inlärare av svenska, tillika universitetsstudenter, ger, är inlärningsprocessen i första hand en individuell historia. Frånvaron av andra människor i bilderna är påtaglig. Man kan hävda att uppgiften (instruktionerna) att teckna ett självporträtt i sig innebär att man väljer att skildra *självet*, där andra individer inte nödvändigtvis tar plats. Detta förstärks av att det är tankebubblor (snarare än pratbubblor) som förekommer i bilderna. Inlärares tänker, processar och känner. I det enda fallet med pratbubbla (bild 1b) är det också en känsla som uttrycks i form av en interjektion. Samtidigt kan man fråga sig i hur hög grad skolan och universitetet som institutioner bidrar till att eleverna och studenterna känner att inläringen är något som sker i individen snarare än mellan individer (jfr. bild 3a).

Som konstaterades inledningsvis behöver inte verbala och visuella berättelser om ett visst ämne nödvändigtvis förmedla samma budskap (jfr Kalaja m.fl. 2008: 188). I detta material framkommer just känslorna tydligare i de ritade självporträtten än i de skriftliga enkätsvaren (för enkätsvar, se Kalaja m.fl. u.u.). Känslor är möjligen inte lika enkla att uttrycka verbalt som visuellt, även om studenterna delvis förklarat med ord i de vidhängande bildtexterna. Svenska språket, och inläringen av detsamma, väcker onekligen känslor av olika slag. I merparten av bilderna förmedlas positiva eller åtminstone neutrala känslor, men det finns också bilder som förmedlar frustration, hopplöshet eller kamp. Där någon skildrar svenska som mycket krävande skildras det av någon annan som härligt utmanande. Vi finner med andra ord både att huvuden fräser och att passionerade eldar tänds.

LITTERATUR

- Dufva, Hannele (2003). Beliefs in dialogue: A Bakhtinian view. I: *Beliefs about SLA. New research approaches*, 131-152. Red. Paula Kalaja och Ana Maria Ferreira Barcelos. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Dufva, Hannele, Riikka Alanen & Paula Kalaja (2007). Beliefs about language, language learning and teaching: From novice to expert. I: *Foreign Languages and Multicultural Perspectives in the European context - Fremdsprachen und multikulturelle Perspektiven im europäischen Kontext*, 129-138. Red. A. Koskensalo, J. Smeds, P. Kaikkonen, och V. Kohonen. Berlin: LIT.
- Huhtala, Anne (2008). *Det pedagogiska självet: en narrativ studie av direktvalda svensklärarstudenters berättelser*. Nordica Helsingiensia 12. Helsingfors: Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet.
- Kalaja, Paula., Riikka Alanen, Åsa Palviainen & Hannele Dufva (Under utgivning). From milk cartons to English roommates. Context and agency in L2 learning. I: *Beyond the classroom*. Red. P Benson and H. Reinders. Palgrave Macmillan.
- Kalaja, Paula & Ana Maria Ferreira Barcelos (2003). *Beliefs about SLA. New research approaches*. Dordrecht/Boston/London: Kluwer Academic Publishers.
- Kalaja, Paula., Riikka Alanen & Hannele Dufva (2008). Self-portraits of EFL learners: Finnish students draw and tell. I: *Narratives of Learning and Teaching EFL*, 186-198. Red. Paula Kalaja, V. Menezes, och Ana Maria Ferreira Barcelos. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Kress, G. & T. van Leeuwen, T. (1996). *Reading Images: The Grammar of Visual Design*. London: Routledge.